«Η βιβλιοθήκη: τόπος της δια βίου μάθησης και της προσωπικής ανάπτυξης»

Barbara Lison, Βρέμη

Συνέδριο «Βιβλιοθήκες και δια βίου μάθηση», Ινστιτούτο Goethe Αθηνών, 24.05.2004

Αξιότιμες Κυρίες, Αξιότιμοι Κύριοι,
Αγαπητοί Συνάδελφοι,

Θα ήθελα να ευχαριστήσω κατ΄ αρχήν το Ινστιτούτο Goethe Αθηνών που με προσκάλεσε εδώ σήμερα και μου δίνεται έτσι η ευκαιρία να σας μιλήσω. Είμαι η διευθύντρια της Δημοτικής Βιβλιοθήκης της Βρέμης και θα ήθελα αρχικά να σας πω δυο λόγια για τη βιβλιοθήκη μου. Όπως βλέπετε, η Βρέμη βρίσκεται στα νότια της Γερμανίας, κοντά στο Αμβούργο.

Διαφάνεια 1
Η βιβλιοθήκη μας αποτελείται από: μια κεντρική βιβλιοθήκη, διάφορες ειδικές βιβλιοθήκες και 7 συνοικιακές βιβλιοθήκες. Επίσης από 9 βιβλιοθήκες για παιδιά έως 12 ετών.

Διαφάνεια 2
Η δημοτική βιβλιοθήκη της Βρέμης έχει προϋπολογισμό περίπου 10 εκατομμύρια Ευρώ και εξυπηρέτησε τους κατοίκους της Βρέμης με 23.000 ώρες λειτουργίας μέσα στο έτος 2003, με μια ευρύτατη συλλογή, όπως φαίνεται και στη διαφάνεια 3. Τα μέσα της συλλογής αυτής ζητήθηκαν από περίπου 1,5 εκατομμύριο επισκέπτες της βιβλιοθήκης, οι οποίοι έκαναν πάνω από 3 εκατομμύρια δανεισμούς. Το έτος 2003 περίπου 70.000 κάτοικοι της Βρέμης είχαν κάρτα δανεισμού της βιβλιοθήκης μας.

Διαφάνεια 3
Η δημοτική βιβλιοθήκη της Βρέμης προσπαθεί συνεχώς να μειώνει τα έξοδά της και επειδή σχεδόν τα δύο τρίτα των εξόδων καταλαμβάνουν οι μισθοί, είμαστε υποχρεωμένοι να καταργούμε θέσεις εργασίας.
Η διαφάνεια 4 απεικονίζει πόσες θέσεις καταργήθηκαν τα τελευταία 10 χρόνια: περίπου το 15%.

Διαφάνεια 4
Μία μεγάλη επιτυχία για τη βιβλιοθήκη μας ήταν το γεγονός ότι από τον Οκτώβρη του 2004 θα μετακομίσει σε νέες εγκαταστάσεις μαζί με τις διοικητικές υπηρεσίες μας. Σε χώρο 5.500 τ.μ. θα παρέχονται σύγχρονες και πρωτοποριακές υπηρεσίες στους χρήστες της βιβλιοθήκης. Ο χώρος αυτός είναι και ιδανικός για τα προγράμματα της δια βίου μάθησης που οργανώνει η βιβλιοθήκη.

Διαφάνεια 5
Ας έρθουμε όμως τώρα στο θέμα της σημερινής μου ομιλίας, «Η βιβλιοθήκη: τόπος της δια βίου μάθησης και της προσωπικής ανάπτυξης».
Η ομιλία μου έχει την εξής δομή: κατ΄ αρχήν θα αναφερθώ σε ορισμένες γενικές πτυχές του θέματος «δια βίου μάθηση». Στη συνέχεια θα αναφερθώ στον ειδικό ρόλο που μπορούν να παίξουν οι δημοτικές βιβλιοθήκες στα πλαίσια της δια βίου μάθησης. Και στο τέλος θα σας παρουσιάσω ορισμένα παραδείγματα από τη Γερμανία.

Διαφάνεια 8
Η φράση «δια βίου μάθηση» είναι φυσικά πάντα συνδεδεμένη με το ερώτημα: για τι είδους μάθηση πρόκειται ακριβώς; Με τη γελοιογραφία αυτή σας δίνω ένα πιθανό παράδειγμα από το έτος 2525, που δείχνει, ότι πράγματι μαθαίνουμε και σε μεγαλύτερες ηλικίες, ότι η μάθηση αυτή ωστόσο δεν είναι επικοινωνία μεταξύ ατόμων ή μεταξύ βιβλίων και ατόμων, αλλά ότι ο

άνθρωπος συνδέεται με μια μηχανή η οποία διοχετεύει τη γνώση μέσα στο μυαλό του. Χρησιμοποιώ τη γελοιογραφία αυτή για να θέσω το προκλητικό ερώτημα, μήπως οι βιβλιοθήκες δεν θα είναι πλέον απαραίτητες στο μέλλον για τη δια βίου μάθηση. Η θέση που υποστηρίζω και συνάμα η απάντησή μου στο ερώτημα αυτό είναι: ίσως να μπορεί ο άνθρωπος να μαθαίνει μέσω μιας μηχανής, αλλά ποιος μας λέει, ότι η μηχανή αυτή δεν θα βρίσκεται σε μια δημοτική βιβλιοθήκη και ότι στον άνθρωπο που μαθαίνει δεν παρέχεται η βοήθεια και συμβουλή μιας βιβλιοθηκονόμου; Κατά τη γνώμη μου, η γελοιογραφία αυτή αντιπροσωπεύει αυτό που κάποτε είπε ο παλιός μας καγκελάριος Χέλμουτ Σμιτ σχετικά με τις βιβλιοθήκες: « Η βιβλιοθήκη είναι το βενζινάδικο της γνώσης».
Πριν πω περισσότερα για τη λειτουργία των δημοτικών βιβλιοθηκών στα πλαίσια της δια βίου μάθησης, θα ήθελα κατ΄ αρχήν να σας μιλήσω γενικά για τη δια βίου μάθηση. Τι είναι μάθηση; Κατά τη γνώμη μου και στα πλαίσια της ομιλίας μου αυτής εκλαμβάνω τη μάθηση ως τη διεύρυνση και πρόσκτηση χρήσιμης και αξιοποιήσιμης γνώσης. Διαφάνεια 9

Υπάρχουν διάφορα είδη μάθησης:
Διαφάνεια 10
Πέρα από τις θεσμοθετημένες μορφές μάθησης στο σχολείο, στο πανεπιστήμιο και σε άλλα ιδρύματα, όπως π.χ. στο λαϊκό πανεπιστήμιο, υπάρχουν πολλά διαφορετικά είδη προσωπικής, μη-θεσμοθετημένης μάθησης. Εκτός από τη μάθηση που προκύπτει αυθόρμητα μέσα από καταστάσεις που ζούμε ή λάθη που κάνουμε, υπάρχει και η προγραμματισμένη μάθηση (π.χ. για ένα ταξίδι) αλλά και η αυτόνομη μάθηση, όπως π.χ. μέσω βιβλίων, CD-Rom, εκπαιδευτικών προγραμμάτων στο Internet. Ειδικά στον τομέα αυτό, της αυτόνομης μάθησης, υπάρχουν σήμερα άπειρες δυνατότητες και προσφορές.
Την ίδια ποικιλία βρίσκει κανείς και στους τόπους της μάθησης:
Διαφάνεια 11
Κι εδώ ξεχωρίζουμε ανάμεσα στους τυπικούς τόπους μάθησης, όπως το σχολείο, το πανεπιστήμιο, τις ακαδημίες ή και το χώρο εργασίας (training on the job). Η άτυπη μάθηση πραγματοποιείται στο σπίτι, π.χ. στην τηλεόραση, σε βιβλιοθήκες, σε μουσεία, στην παρακολούθηση ομιλιών, στη χρήση ηλεκτρονικών προγραμμάτων. Γενικά δεν υπάρχουν όρια στο θέμα αυτό.

Γιατί είναι σημαντικό να ασχοληθούμε με τη δια βίου μάθηση ή μάλλον: γιατί είναι σημαντικό να μαθαίνουμε σε όλη μας τη ζωή;

Διαφάνεια 12
Στόχοι της δια βίου μάθησης είναι από τη μία η βελτίωση της καθημερινής ζωής, εφόσον κανείς μπορεί και οργανώνει την προσωπική του ζωή πιο καλά και πιο αποτελεσματικά. Ένας ακόμη στόχος είναι η βελτίωση των επαγγελματικών προοπτικών: για μια προαγωγή, έναν καλύτερο μισθό ή για να μπορέσω να μείνω ανταγωνιστικός στο χώρο της εργασίας. Φυσικά εξίσου σημαντικός στόχος είναι και η διεύρυνση των προσωπικών μου δεξιοτήτων εφόσον μπορώ για παράδειγμα να αποκτήσω γνώσεις, οι οποίες θα με βοηθήσουν να αξιοποιήσω καλύτερα τον ελεύθερο χρόνο μου. Ως πρωταρχικό στόχο της δια βίου μάθησης θεωρώ την προσωπική ανάπτυξη, την ανάπτυξη νέων ιδεών, νέων φιλικών κύκλων ή τρόπων ζωής.

Τώρα θα αναφερθώ στο ρόλο που διαδραματίζουν οι δημοτικές βιβλιοθήκες στη δια βίου μάθηση. Ας παρατηρήσουμε κατ΄ αρχήν τις λειτουργίες που καλούνται να εκπληρώσουν οι δημοτικές βιβλιοθήκες γενικά. Πρέπει να δίνουν πρόσβαση στη γνώση και τον πολιτισμό, να ενισχύουν τις δεξιότητες της ανάγνωσης και τη χρήση όλων των μέσων, να παρέχουν προσανατολισμό στην «καταιγίδα» πληροφοριών που μας κατακλύζει και τέλος να στηρίζει τη συμμετοχή μας στη μόρφωση, την έρευνα, τον πολιτισμό και τον ελεύθερο χρόνο.
Διαφάνεια 13

Οι λειτουργίες αυτές της βιβλιοθήκης γίνονται πιο σημαντικές, όταν μιλάμε για την στήριξη διαδικασιών αυτόνομης μάθησης, δηλαδή όταν μιλάμε για την μη- θεσμοθετημένη μάθηση.

Ποιες λοιπόν οι λειτουργίες των δημοτικών βιβλιοθηκών στα πλαίσια της δια βίου μάθησης;

Διαφάνεια 14

Ως δημόσια προσβάσιμος χώρος, η βιβλιοθήκη μπορεί να εξυπηρετήσει από τη μία τη δια βίου μάθηση σαν κτήριο, δηλαδή σαν εγκατάσταση, αλλά και μέσω της συλλογής που προσφέρει. Οι βιβλιοθήκες είναι προορισμένες να είναι προσβάσιμες για όλον τον πληθυσμό και να προσφέρουν δυνατότητες για την αύξηση της γενικής μόρφωσης. Η ουδετερότητά τους είναι σημαντικός παράγοντας για την διατήρηση της αξιοπιστίας και ελκυστικότητάς τους για τις διάφορες ομάδες του πληθυσμού. Οι βιβλιοθήκες κανονικά δεν αντιπροσωπεύουν ούτε θρησκευτικά, ούτε οικονομικά, ούτε πολιτικά συμφέροντα. Η ανοιχτή χωρίς εμπόδια και περιορισμούς πρόσβαση στη βιβλιοθήκη είναι κυριολεκτικά και μεταφορικά πολύ σημαντική. Η χρήση της πρέπει να είναι ελεύθερη χωρίς ελέγχους και διευκρινήσεις και το κτήριο πρέπει επίσης να είναι προσβάσιμο και για άτομα με ιδιαίτερες ανάγκες. Όσοι εργάζονται σε δημόσιες και δημοτικές βιβλιοθήκες, οι βιβλιοθηκονόμοι, θα πρέπει μέσα στα πλαίσια της δια βίου μάθησης να αναλαμβάνουν το ρόλο του συμβούλου της μάθησης: μέσω της διοχέτευσης πληροφοριών, στηρίζουν τον κόσμο στη διαδικασία της μάθησης. Οι βιβλιοθηκονόμοι παρέχουν μεθόδους αλλά και αντικείμενα γνώσης και μάθησης.

Ποια είναι λοιπόν τα υπόλοιπα χαρακτηριστικά που κάνουν τις βιβλιοθήκες να ξεχωρίζουν από άλλους τόπους μάθησης;
Στις βιβλιοθήκες είναι σημαντικό οι επισκέπτες να εμπνέονται από την ελκυστική και ενδιαφέρουσα παρουσίαση των μέσων και να τους δημιουργείται έτσι η επιθυμία για μάθηση.

Διαφάνεια 15

Η βιβλιοθήκη παρέχει υλικό για αυτόνομη μάθηση που ανταποκρίνεται στο προσωπικό στιλ του καθενός. Αποτελεί ευχάριστο χώρο για μάθηση, στον οποίο η γνώση είναι έτσι τοποθετημένη, ώστε αυτός που μαθαίνει, από τη μια να μπορεί να προσανατολίζεται και από την άλλη να του δίνεται και ένα ερέθισμα για μάθηση. Οι βιβλιοθηκονόμοι είναι αρμόδιοι και ικανοί μεσολαβητές για τη μετάδοση της γνώσης, άνθρωποι που ξέρουν και μοιράζονται τις γνώσεις τους με τους επισκέπτες της βιβλιοθήκης.
Φυσικά η δημόσιες και δημοτικές βιβλιοθήκες δεν αναλαμβάνουν μόνες τους το ρόλο της δια βίου εκπαίδευσης αλλά συνεργάζονται με διάφορους παράγοντες.

Διαφάνεια 16

Στο σημείο αυτό θα ήθελα να επισημάνω δύο σημεία για τη λειτουργία που έχουν οι βιβλιοθήκες στα πλαίσια της δια βίου μάθησης.

Διαφάνεια 17

Θα αποδειχθεί έτσι, ότι οι δημοτικές βιβλιοθήκες πρέπει ακόμη να συγκεκριμενοποιήσουν τη λειτουργία και το ρόλο που παίζουν στον τομέα της δια βίου μάθησης και να τον διευρύνουν στην πράξη. Ο ρόλος των βιβλιοθηκών ως πολιτιστικά ιδρύματα πρέπει να σταθεροποιηθεί μέσω της καθιέρωσής τους σαν τόπος μάθησης, σαν τόπος της δια βίου μάθησης. Η θεωρία

αυτή με οδηγεί στο συμπέρασμα, με το οποίο θέλω να ολοκληρώσω το γενικό μέρος της ομιλίας μου:
Διαφάνεια 18

Πριν λοιπόν αναφερθώ σε παραδείγματα από τη Γερμανία, επιτρέψτε μου μία παρατήρηση: το θέμα της δια βίου μάθησης και ο ρόλος των δημοτικών βιβλιοθηκών στο πλαίσιο αυτό αποτελεί αντικείμενο έντονων συζητήσεων σε όλη τη Γερμανία και εξετάστηκε σε βάθος στα πλαίσια του ευρωπαϊκού προγράμματος βιβλιοθηκών PULMAN.

Διαφάνεια 19
Στο Diditel-Guideline-Manual, στο οποίο παρουσιάζονται σημαντικά και πρωτοποριακά προγράμματα που οργανώνονται από βιβλιοθήκες όλης της Ευρώπης, γίνεται εκτενής αναφορά σε ειδικό κεφάλαιο στο θέμα της δια βίου μάθησης. Φαίνεται, ότι σε ευρωπαϊκό επίπεδο, έχει ήδη αναγνωρισθεί η μεγάλη του αξία. Από εκεί και πέρα είναι ευθύνη των βιβλιοθηκονόμων να φέρουν το θέμα σε συζήτηση και σε εθνικό επίπεδο πλέον.

Τώρα θα αναφερθώ σε κάποια ιδιαίτερα θετικά παραδείγματα από βιβλιοθήκες της Γερμανίας και θα σας μιλήσω συγκεκριμένα για τη Βρέμη, τη Στουτγάρδη, το Βύρτσμπουργκ και το Βερολίνο. Η βιβλιοθήκη της Βρέμης ήταν μία από τις πρώτες βιβλιοθήκες, που πραγματοποίησε το 2002, σε συνεργασία με το περιοδικό «Μπριγκίττε», το πρόγραμμα «Γυναίκες στο Διαδίκτυο».

Διαφάνειες 21+22
Το πρόγραμμα αυτό είχε σαν αρχή του το σλόγκαν «Σερφάρουμε στο διαδίκτυο όσο μας κάνει κέφι» και προσέφερε ώρες χρήσης του διαδικτύου μόνο για τις γυναίκες της Βρέμης. Στόχος του προγράμματος ήταν, γυναίκες, που δεν είχαν καμία εμπειρία με τα νέα μέσα και με το διαδίκτυο, να το γνωρίσουν, να δημιουργήσουν μια δική τους ηλεκτρονική διεύθυνση και να μάθουν να χειρίζονται της μηχανές αναζήτησης. Όλα αυτά έγιναν σε κλίμα χαλαρό, με την υποστήριξη μιας βιβλιοθηκονόμου με εμπειρία στη χρήση του διαδίκτυου. Η μεγάλη επιτυχία που σημείωσε το πρόγραμμα, είχε σαν αποτέλεσμα, το περιοδικό «Μπριγκίττε» να διευρύνει τη συνεργασία του με ακόμη περισσότερες βιβλιοθήκες. Έως σήμερα έχουν συμμετάσχει πάνω από 50 βιβλιοθήκες στο πρόγραμμα αυτό.

Ένα πρόγραμμα, που συνδέει την άτυπη με την μη-τυπική μάθηση πραγματοποιήθηκε και στη Βρέμη με τίτλο KESZ : «Τα παιδιά ανακαλύπτουν τον κόσμο της γραφής και των συμβόλων»

Διαφάνεια 25
Το πρόγραμμα απευθύνεται σε διαφορετικές ομάδες πληθυσμού, οι οποίες ωστόσο εμπλέκονται όλες στη διαπαιδαγώγηση και εκπαίδευση παιδιών προσχολικής ηλικίας. Σαν στόχο είχε τη μετάδοση –μέσω του παιχνιδιού- των πρώτων γνώσεων στη γραφή, στα σύμβολα, στα βιβλία και στην ανάγνωση. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον είχε το γεγονός ότι συμμετείχαν και γονείς στο πρόγραμμα, επίσης και γονείς μετανάστες.

Διαφάνεια 26
Το τελευταίο παράδειγμα από τη Βρέμη, είναι το «Δίκτυο Μάθησης της Βρέμης», που επιδιώκει να συνδέσει μεταξύ τους τόπους θεσμοθετημένης και μη θεσμοθετημένης μάθησης της Βρέμης. Ταυτόχρονα πραγματοποιούνται διάφορα προγράμματα «ασυνήθιστης εκμάθησης». Η δημοτική βιβλιοθήκη συμμετάσχει στο πρόγραμμα αυτό και μεταδίδει μέσω του θέματος «μουσική» μεθόδους μάθησης σε νέους που έχουν δυσκολία στην εκμάθηση για να ενισχύσουν έτσι τις γνώσεις τους.

http://www.goethe.de/bib2004

Διαφάνεια 28
Θέλω να αναφερθώ και σε ένα εντελώς διαφορετικό παράδειγμα από τη δημοτική βιβλιοθήκη της Στουτγάρδης:
Η δημοτική βιβλιοθήκη της Στουτγάρδης συνεργάστηκε με το Γερμανικό Ινστιτούτο Εκπαίδευσης Ενηλίκων και εντόπισαν, με ποια μέσα οι δημόσιες και δημοτικές βιβλιοθήκες μπορούν να προσφέρουν αποτελεσματικά προγράμματα για τη δια βίου μάθηση. Έτσι, με την έρευνα μέσω ερωτηματολογίου σε επισκέπτες της βιβλιοθήκης και στους εργαζόμενους σε αυτήν, με ανοικτές συζητήσεις με τη συμμετοχή βιβλιοθηκονόμων και εκπαιδευτών ενηλίκων, αναπτύχθηκαν μελλοντικά σχέδια μετάδοσης της γνώσης για τις βιβλιοθήκες. Κατά τον ίδιο τρόπο, βελτιώθηκαν τα ήδη υπάρχοντα προγράμματα μάθησης της δημοτικής βιβλιοθήκης της Στουτγάρδης.

Διαφάνεια 31
Εκτός αυτού, η δημοτική βιβλιοθήκη της Στουτγάρδης οργανώνει και διάφορες εκδηλώσεις με θέμα τη μάθηση, όπως για παράδειγμα τη γιορτή «Μάθηση με όλες τις αισθήσεις και με όλα τα μέσα», όπου προσφέρει διάφορα προγράμματα σε συνεργασία πολλές φορές με άλλους φορείς. Η δημοτική βιβλιοθήκη για παράδειγμα συμμετείχε στο πρόγραμμα αυτό το 2003.
Διαφάνεια 33

Η δημοτική βιβλιοθήκη του Βύρτσμπουργκ είναι γνωστή στη Γερμανία για την εξυπηρέτηση που παρέχει στους χρήστες της. Για το λόγο αυτό, πήρε το 2003 το βραβείο «Η Βιβλιοθήκη του 2003», Τα χρήματα του βραβείου, -20.000 €- τα επένδυσε για τον εμπλουτισμό της συλλογής της και την ενίσχυση του προγράμματος μάθησης που έχει.
Διαφάνεια 35
Με τα χρήματα αυτά εγκατέστησε ένα χώρο πολυμέσων, στον οποίο ο χρήστης μπορεί να ενισχύσει τις δεξιότητές του με διάφορα προγράμματα αυτόνομης μάθησης. Για το σκοπό αυτό βέβαια, η δημοτική βιβλιοθήκη του Βύρτσμπουργκ συνεργάζεται και με άλλους φορείς, όπως το ινστιτούτο λαϊκής επιμόρφωσης και έχει μάλιστα οργανώσει για το λόγο αυτό ένα χώρο πληροφόρησης για το θέμα της μάθησης.

Η κεντρική βιβλιοθήκη του Βερολίνου έχει οργανώσει επίσης ένα χώρο εκμάθησης με πολυμέσα, το λεγόμενο «μπαρ για e-learning». Από την ονομασία αυτή και μόνο φαίνεται, ότι η κεντρική βιβλιοθήκη του Βερολίνου θέλει να συνδέει τη μάθηση με τη χαρά, και την ευχαρίστηση.
Διαφάνεια 36
Για το λόγο αυτό έχει διακοσμήσει και τους χώρους του «μπαρ για e-learning» με πολύ γούστο και με έντονα χρώματα.
Διαφάνεια 38
Εδώ έχει δημιουργηθεί ένα πολύ πρωτότυπο σχέδιο με το οποίο κανείς χαίρεται να αποκτά γνώσεις. Όταν ο Μπόρχες λέει, ότι πάντα φανταζόταν τον παράδεισο σαν μια βιβλιοθήκη, τότε πιστεύω, ότι αυτό φαίνεται και μέσα από τις ενέργειες που κάνει η βιβλιοθήκη του Βερολίνου για να μεταδώσει γνώσεις στους επισκέπτες της.

Πριν κλείσω την ομιλία μου θα ήθελα να σας παρουσιάσω και το πρόγραμμα «Γερμανική Βιβλιοθήκη Internet», το οποίο οι γερμανικές δημόσιες και δημοτικές βιβλιοθήκες θέλουν να θεωρούν ως τον εικονικό τόπο της δια βίου μάθησης.

Διαφάνεια 40

http://www.goethe.de/bib2004

Το πρόγραμμα έχει σαν αρχή του το «Γρήγορα. Περισσότερη. Γνώση». Έτσι δημιουργήθηκε ένας κατάλογος με περισσότερα από 5.000 links, επιλεγμένα και ποιοτικά ελεγμένα από βιβλιοθηκονόμους από 20 θεματικές ενότητες σχετικές με καθημερινά θέματα και ενδιαφέρουσες για τους χρήστες. Η πύλη αυτή πληροφόρησης περιλαμβάνει επιλεγμένες πηγές Internet καθώς και μια λειτουργία συνεχούς πληροφόρησης μέσω E-Mail με εγγύηση απάντησης εντός μιας εργάσιμης ημέρας. Το πρόγραμμα αυτό των «Γερμανικών Βιβλιοθηκών» λειτουργεί εδώ κι ένα χρόνο και έχει μεγάλη επιτυχία: μετά από 6 μήνες λειτουργίας, οι ερωτήσεις αυξήθηκαν και ανέβηκαν σε 50-60 την ημέρα, ενώ την λίστα με τα links επισκέπτονται οι χρήστες με περίπου 100.000 «κλικ» το μήνα.

Όπως βλέπετε και οι ίδιοι, οι γερμανικές βιβλιοθήκες προσπαθούν να καθιερωθούν στο χώρο της δια βίου μάθησης. Οι απαιτήσεις της επιστήμης απέναντι στον άνθρωπο ολοένα θα αυξάνονται, κι έτσι, η λειτουργία των βιβλιοθηκών ως «βενζινάδικα της γνώσης» θα γίνεται ολοένα και πιο απαραίτητη.

Σας ευχαριστώ πολύ για την υπομονή και τι ενδιαφέρον σας. Βρίσκομαι στη διάθεσή σας για ερωτήσεις.

http://www.goethe.de/bib2004